ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Allayeva Dilobar Sobir qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti

E-mail: dilobarallayeva9@gmail.com,

+998900323438

KORXONALARDA BUDJETLASHTIRISH VA ICHKI NAZORAT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Annotatsiya: Mazkur tezisda korxonalarda budjetlashtirish jarayonini samarali tashkil etish hamda ichki nazorat tizimini takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida budjetlashtirishning moliyaviy rejalashtirish va resurslardan oqilona foydalanishdagi ahamiyati, ichki nazorat tizimining moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi roli hamda ushbu tizimlarning o'zaro integratsiyasi tahlil qilingan. Shuningdek, budjet va amaldagi ko'rsatkichlar o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirish, risklarni boshqarish mexanizmlarini kuchaytirish va jarayonlarni raqamlashtirish orqali boshqaruv samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari korxonalarda moliyaviy intizomni mustahkamlash va strategik qarorlar qabul qilish sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: budjetlashtirish, ichki nazorat, moliyaviy rejalashtirish, boshqaruv hisobi, risklarni boshqarish, samaradorlik, raqamlashtirish.

Abstract: This thesis examines the issues of improving budgeting processes and internal control systems in enterprises. The study analyzes the role of budgeting in financial planning and efficient resource allocation, as well as the importance of internal control systems in ensuring financial stability and organizational effectiveness. Special attention is given to the integration of budgeting and internal control mechanisms, reduction of deviations between planned and actual indicators, strengthening risk management procedures, and digitalization of financial processes. The research proposes practical recommendations aimed at enhancing management efficiency, strengthening financial discipline, and improving the quality of strategic decision-making in enterprises.

Keywords: budgeting, internal control, financial planning, management accounting, risk management, efficiency, digitalization.

Asosiy qism

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining barqarorligi va raqobatbardoshligi ko'p jihatdan moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish hamda ichki boshqaruv tizimining samaradorligiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, budjetlashtirish va ichki nazorat tizimi korxona boshqaruvida muhim strategik vosita hisoblanadi.

Budjetlashtirish — bu korxonaning kelgusidagi faoliyatini rejalashtirish, daromad va xarajatlarni prognozlash hamda resurslarni optimal taqsimlash jarayonidir. To'g'ri tashkil etilgan budjet tizimi korxonaga moliyaviy intizomni mustahkamlash, xarajatlarni nazorat qilish va foydani oshirish imkonini beradi. Budjetlashtirish orqali korxona o'z oldiga qo'ygan strategik maqsadlarni aniq ko'rsatkichlar orqali ifodalaydi hamda ularning bajarilishini nazorat qiladi.

Ichki nazorat tizimi esa moliyaviy operatsiyalarning qonuniyligi, ishonchliligi va samaradorligini ta’minlashga qaratilgan mexanizmlar majmuasidir. Ichki nazorat korxonada firibgarlik, moliyaviy xatoliklar va resurslarning samarasiz sarflanishining oldini olishga xizmat qiladi. Ayniqsa, budjet ko‘rsatkichlarining amalda bajarilishini monitoring qilishda ichki nazorat tizimining roli beqiyosdir.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab korxonalarda budjetlashtirish va ichki nazorat tizimi yetarli darajada integratsiyalashmagan. Natijada rejalashtirilgan ko‘rsatkichlar bilan amaldagi natijalar o‘rtasida tafovut yuzaga keladi. Ushbu muammoni hal etish uchun budjetlashtirish jarayonini boshqaruv hisobi tizimi bilan uyg‘unlashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish va ichki audit mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida budjetlashtirish va ichki nazorat tizimini avtomatlashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Maxsus dasturiy ta’minotlar yordamida real vaqt rejimida moliyaviy ko‘rsatkichlarni monitoring qilish, og‘ishlarni tezkor aniqlash va tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Bu esa boshqaruv qarorlarini tez va asosli qabul qilishga yordam beradi.

Shuningdek, risklarni boshqarish tizimini budjetlashtirish jarayoniga integratsiya qilish orqali moliyaviy xavflarni oldindan prognozlash va ularning salbiy ta’sirini kamaytirish mumkin. Ichki nazorat tizimi risklarni aniqlash, baholash va minimallashtirish mexanizmlarini o‘z ichiga olishi lozim.

XULOSA

Korxonalarda budjetlashtirish va ichki nazorat tizimini takomillashtirish moliyaviy barqarorlikni ta’minlash, resurslardan samarali foydalanish hamda boshqaruv qarorlarining asoslanganligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tizimlarni raqamlashtirish, boshqaruv hisobi bilan integratsiyalash va ichki audit mexanizmlarini kuchaytirish orqali korxonalar raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Drury C. Management and Cost Accounting. – London: Cengage Learning, 2018.

2. Horngren C., Datar S., Rajan M. Cost Accounting: A Managerial Emphasis. – Pearson Education, 2019.

3. COSO. Internal Control – Integrated Framework. – Committee of Sponsoring Organizations, 2013.

4. O‘zbekiston Respublikasi “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2016.

5. Karimov A., Raximov B. Boshqaruv hisobi va moliyaviy tahlil. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.